

EUSKALERRIARI

«Berriro Euskalerrira!» Nere biotz barnean kilikili egiten zidan ol-
dozpen onek. Begiak parrez neuzkan. Iru urtez atzerrian bizi ondoren
gurasoak besarkatu, aspaldiko lagunak agurtu, oroipen beteriko mendi-
-ibai maiteak berriz begiztatu, Euskalerraren egoera nere begi-belarriz
azterkatu...

Geneve'ra minuto batez beranduago eldu giñan. Olakorik! Bi mi-
nuto bakarrik genitun Irun'era eramango gindun urrengo trena arrapa-
tzeko. Aduanak ondatu ginduten. Trena galdu ta zai egon bear. Dana
minuto batengatik! Alare laster egokitu zitzaigun beste bat. Eta ordu
batzuk igaro ondoren...

Hendaya'n nago zoraturikan
zabal zabalik begiak...

gomiga

BEGIRA...

*Irun: Lenbiziko zirrarak pixka bat goibeldu nindun. Irun'eko gel-
ditokian konponketan ari ziran. Paperak eta azalak nunai ikusteko ziran.
Ormak margoztu gabe edo erdi eroriak... Etxe batzuen leioak puskatuak...
Nola liteke olako aldea izan muga gañeko ta beko euskaldunen artean...?
Nere etxean alditxo bat egitera nerekin zetorren austriar mutikoari azal-
du nion: «Emen konponketan ari dituk eta baztarrak orregatik zeudek
ain zikiñak».*

*Donostia txukun arkitu genun eta orrek nere azalpena ustela etzala
agertu zidan... Denbora gutxirako, zori txarrez.*

— o —

*Etxea Elgoibar'en dut. Gendeak lanerako duan gogoak arritu nau.
Batzuk diruz bete dira azken urte auetan. Geienak buru auste aundirik
gabe bizi dira.*

*Ortega y Gasset'ek zion gaztelerazko «trabajo» itza «trapelium»-dik
datorrela. Trapelium orrek «zigorra» esan nai du. Bizkaieraz mintzatzen
diran errietan berriz «biarra» deitzen diote. Euskaldun auentzat lana
nai ta naiezko eginkizun bat da, erantzunezko «eginbear» bat.*

EuskalERRI osoan ez dugu arkituko Bilbo'ko «Monumento al Trabajo» bezelako oroitarririk. Oroitarri onek euskal karakterraren mamia agirian jartzen digu. EuskalERRIAN nabari dan lanzaletasunak Europa'ko laterrien maillaraiño igoazten gaitu.

EUSKAL JAKINTZA

EuskalERRIA atzeratuta dugula sarritan entzun oi dugu. Ori ukatzerik ez dago. Baña azken urte auetan aurrerapen arrigarriak egin ditugu. Utsetik egoera pozgarri batera pasa gera. Utsetik: orain arte ez genun Unibersidadetik EuskalERRI osoan. Erri xumea ez da konturatzen Unibersidadeak erri baten etorkizunerako duan garrantziaz.

Iruña'n eta Bilbo'n ba ditugu bi. Donostia'n eta Gazteiz'en ere Fakultade berriak iriki dituzte.

Baña kultura zabaltze onek gorapillo aundi bat dakar. Kultura ori gatzeleraren bidez datorkigula. Kultura zabaltzea euskal kulturaren ondante dala diote askok. Edo zeatzago: euskeraren ondamena.

An edo emen umeentzat ikastolak irikitzen badira ere, zer da ori erderak artu duan indarraren aldean? Ume batzuek euskeraz ikasten badute ere, zer, bitartean millaka ta millaka batxilleratoan, teknika eskolatan eta Unibersidadeetan erdera utsez baliatzen badira?

Udaro ontan euskaldunekin itz egiterakoan garbi konturatu naiz askok ez dutela ikusten euskeraren egoera negargarria. Ez dira konturatzen euskerak unibersidadeak ez baditula irabazten pot egingo dula. Ba dira «Euskal Jai»-ekin eta folklore pixkatekin berez, landare bat bezela erneko dala uste dutenak.

ORGANIZAZIO EZA

Lan kontuan Europa'ko beste laterrien neurrian bagaude, antolaketan kontuan oso gibelatuta gabiltz. Euskaldunak gai ontan españiar osoak gera. Euskal kultura erakunde-ebak eta improbisazioak ondutzen gaitu geien.

Organizazioak bi gauza eskatzen ditu: jomuga garbi euki eta jomuga edo xede ori irixteko bide egokienak aukeratzea. Euskaltzaleeri jomugak dir dir egiten diela esango nuke: euskera ta euskal kultura zabaldu. Baña bideak aukeratzean burua illundu egiten zaie. Edo samingarriago oraindik: gauzak erdipurdika egiten ditugu.

Euskaldunen akats ta birtute aundiena indibidualismoa dugu. Zenbat buru ainbat aburu. Noiz ikasiko dugu alkar lan egiten...? Edota au ikasten dugu edo gure euskera betiko itzaliko da. Emen bai dugula alemanetatik nun ikasi.

Euskal kultura 20 garren gizaldirako egokitu bear dugu. Egi au, ain agirian izan arren, ez dute guziak ikusten. Gaur egun, esate baterako, abestiak nolako indarra duten guziok dakigu.

Gaurko abestiak. Eta or ari gera gu euskaldunok jo ta ke zortziko-teen txapelketak jartzen. Baña abeslari bakarren txapelketak, gaurko gaztedia euskeraren zaletasunez piztuko luketen abesti xoillen txapelketarik ez dugu inñun ikusi.

Ezinbestez aberatsak eta intelektualak irabazi bear ditugu euskal kulturarako. Bitartean erdaldunak parre egingo dute gure lepotik: «Euskera... arlotekeria, «boronokeria», bertsolarikeria...». Eta gure buruari berea ematen badiogu, arrazoia dutela aitortu bear dugu.

Neskak sarritan ixekatu oi ditugu erderara jotzen dutelako... Baña neskak sarri buru ta senaz guk uste dugun baño askoz azkarragoak dira. Nik beintzat benetan diot: neska banintz eta euskeraren egoera ikusi ezkeru, euskerari utikan egingo niokela bildur naiz.

ZABALKUNDEA

Langilleak gera euskaldunok. Baña propaganda egiteko gutxi balio dugu. Lesaka'ko Rafael Olaetxea'k bein esaten zidan: «Euskaldunak illun-txoriak gera». Euskaldunok ez dugu maite tronpetakeri ta zalapartarik. Gaiñera beste birtute on bat dugu, onenetakoa nere iritziz: besteak

pakean uztea. Propaganda gure izakeraren kontra dijoala esango nuke. Eta batez ere: propaganda egiten ez dugula oraindik ikasi.

Euskal jaietan kritika pixkatekin aztertu ezkerro, erakunde eta zabal-kundearen eza bereala agertzen da. Zergaitik gelditzen dira sarritan antzerkiak ikuslerik gabe? Bein baño geiagotan jakin izan dut euskal kultura arloan ikusgarri au edo ura izan dala eguna igaro ondoren. Eta nere aldamenean bizi ziranak, euskaltzale jatorrak, aiek ere tutik etzekiten.

Aleman, Austria, Suiza'tik ba dugu zer ikusi ta ikasi. Emen ez dute gauza tipiena ere goraberran egiten. Trenak garai garaiez etorri-irtetzen diran bezela, beste erakundeak ere zeatzkiro ematen dute, aurretik ongi oldoztu eta esan bezela.

EUSKAL DEMOKRAZIA

Euskaldunok arro arro jarri oi gera gure demokrazirako sena aita-tuaz. Erdi aroan Europa guzira ere izan bai giñan! Nundik dator-kio euskaldunari sen ori? Karakter aldetik? Zeozer baliteke. Baña karak-terrak baño indar aundiago du sozial giroak, oiturak eta bizi moldeak.

Erdi aroan euskaldunak bakarrik bizi giñan gure errietan. Demo-krazi miragarri bat osatu gendun eta demokrazi orren moldeak demo-kratak izaten erakutsi ziguten.

Baña gizaldi asko dira España'ko beste erriekin batera bizi gerala. Erdi aroatik onera euri asko egin du. Intolerantzia, jasan-eziña bertakotu egin zaigu Euskalerrian.

Ezaugarri bat: euskaldunok ez dakigu gure iritzia pakez ta sosieguz azaltzen. Beren burua euskal jatorrentzat duten askok, kirolaz mintza-tzen asi orduko beren onetik ateratzen dira. Eta politika ikutu ezkerro... ez esan!

Demokratak izateko gure arbasoak zuten onbide bat bearrezkoa dugu: norberak bere burua errespetatzea, bere burua aintzakotzat artzea. Eta

onek ez du arrokeririk edo aundikeririk esan nai, auxe baizik: bere buruari lotsa agertzea, gizonak izatearren bakarrik mailla gorentsu batean jarriak gerala, eta aunditasun onen aurka diran txatxukeri guziak aldera utzi bear ditugula.

Orregatik ez du bere burua errespetatzen eztabaidetan zoroa bezela jartzen danak, bere iritziari indarra emateko edozein zikinkerri ta itz nazkagarri jalkiten ditunak. Eta zoritxarrez orrelakoak gero ta geiago dira Euskalerrian.

Iru urtez kanpoan igaro ondoren jota bezela gelditu nintzan Euskalerrian euskalduneri biraoka (blasfemia) entzun nienean. Eta ori ez bakarrik ni katolikoa naizelako eta biraoka ari ziranak ere. Ba ditut nik emen lagunak Jainkoa ba danik ere ukatzen dutenak. Baña iñoiz ere ez diet biraorik entzun, eta ia iñoiz itz zatarrik. Ori bere burua basatien neurrian jartzea dalako, besterik ez.

Demokraziak besteen iritziak aintzakotzat artzea eskatzen du. Nola onartuko ditugu besteen esanak gure burua zikintzeko lotsarik ez badugu?

Españi'ko beste erriekin artueman estu estuak izan ditugu. Eta len esan dudan bezela bizi giroak moldatzen ditu erriak. Orregatik, «Euskalerria demokrazirako gerturik al dago?» galdetzen didatenean emen, burua makurtuaz eta penaz beterik erantzuten diet:

«Gerturik al dago Españaia demokrazirako?»

PUNTUALIDADEA

Euskalerrian —Españi'ko beste alderdietan bezela— denbora gutxi gora bera dijoa. Onek alde batetik humanismoa agertzen du. Izan ere denbora gizonarentzat da eta ez bestelaz. Baña neurritik kanpora joka ezkerko kaltegarri biurtu diteke.

Konturatzen al gera laterri baten ekonomiari trenak, autobusak, gizonak ordurako ez etortzeak egiten dion kaltea? Puntualidad eza onek gaurko euskaldunen eskastasuna erakusten digu. Gauzak gutxi gora bera egiten ditugula, alegia.

Trenak ia egunero denbora ezberdiñetan etortzeko arrazoiak arkitu ditzakete... Baña Azpeiti'tik Elgoibar'eraño datorren autobusa egunero gutxi gora bera ibiltzea nola onartu edo ulertu?

Orrek gure lasaieria erakusten du... Errexago dalako norberak nai duan orduan joan-etortzea, lan gutxiago emanten dulako paperak lurrera botatzea papertokian lagatzea baño, gauzak «ya vale» esan da aizea artzera joatea atsegingarria dalako.

ALCOHOLA

Udaro ontan euskal idazle batek esaten zidan: «Gure izkuntza ta personalidadea galdu ez bakarrik, gure gorputza ere kaskartzen ari gera euskaldunok. Españi osoan ez da iñun emen bezenbat edaten.»

Euskalerrriaren egoera negargarria aztartzeko «Txikiteo» ta ardo edateari begiratzea baño geiago ez da bear. Txikiteoak salatzen du gaurko euskaldunen lan zaletasuna «Biarra» dala. Morroien «egin biarra». Orrek salatzen du ez dala asmo bikañik gure gazte askoren artean. Ardoa edan eta kirolaz itz egin. Ara emen batzuen bizi-jomuga.

Okerrena auxe da gañera: askok arrotu egiten dirala txikiteoa dala-ta. Europa osoan ez omen da iñun Euskalerrrian bezin ondo bizi. Afrika'ko basatiak ere ori esaten dute, narru utsik dantzan ari diranean.

Udaroan aleman batekin topo egin nun. Alditxo bat zeramakian euskal sendi batean. Sendi orren etxeko jaunak sarritan eramaten zun ardandegietara. Alabearrez ni ere oietako ardandegi baten, negoan alemana ta bere euskal laguna sartu ziranean. Au, ezaguna nuanez, neregana etorri ta ondoan exeri zitzaidan.

Pixka bat alkar mintzatu ondoren galdetu egin nion:

—«Ze, pozik al zegok aleman ori euskalerrrian?»

—«Ez dek ba pozik egongo! Txikiteo au Alemanian ez dagola-ta, zoraturik zegok.»

Atzenik aukera izan nun aleman berarekin bakarrik itz egiteko. Gizon tolesgabea zan eta nere galdera oni:

—«Zer derizkiozu txikiteoari?» —erantzun zidan:

—«Noiz edo noiz egiteko ondo dago. Baiña ezin dut ulertu nola euskaldunak urte osoan ortara edan ezkerro ez diran usteltzen.»

EUSKALDUNAK ETA ABEREA

Ez dut gauzak aunditu egin nai. Alemania'n eta Austria'n ezagutu ditudan famili guzietan alkar sarrera irabazi ondoren beti jalki didate galdera au:

«Zer pentsatzen duzu zezenketaz?» Alemanak abere maitasuna baño aberekeria dute. Bein batean ere aspertu egin nintzan zezenketaren aurka botatzen zizkidaten uste okerretaz eta erantzun nien:

«Begira, España'n zezenak iltzen ditugu, baña alare ez ditugu milloiren bat ume akabatu nazitarrak emen egin zuten bezela.»

Egia da, bai, arazo ontan auek gauzak aunditu egiten dituztela. Baiña guk euskaldunok ezin ditzakegu gure buruak eredutzat jarri. Zezenak dirala edo ez dirala, San Permiñetan egiten diran zorakeriak, moskorkeriak, lotsagabekeriak gure burua lotsatzeko aiñakoak dira...

Emen ere okerrena bera da: euskaldun askok ortaz arrotu egiten dirala. Eta urtero urtero millaka europatar dira, San Permiñetan izan ondoren, Afrika Auñamendian asten dala betiko sinisten dutenak.

Zezenketaren alde egizko arrazoiak atera ditezkeela uste dut. Baña txoriak iltzeko? Emen birigarroak eta zozoak gure leioetan egiten dituzte kabiak. Negoan, alderdi aunitzetan, etxeko balkoietan, parkeetan, kutxatxoak dira gendeak txorieri janaria jarri dezaieten. Inoiz ez dut ikusi mutiko bat txorieri arrika. Zoriak gendeari urreratzen zaizkio, bildurrik gabe...

EUSKALERRIAREN ETORKIZUNA

Orain dirala sei urte lan luze xamar bat egin nuan Euskal karakterraz. Argitaratzeko ere asmoa izan nun, baña astirik ez dut izan. Ikasteari ekin bear... arnasik artu eziñik. Lan ori egi-terakoan Euskalerrriaren etorkizunaz konbenzitu nintzan.

Euskalerrria bi indar auek moldatuko dute: Euskal kultura ta langilleen artuemanak. Euskal kultura oraindik lotan dago. Egiteko bildurgarria izan arren... Baña sarritan pentsa izan dut zenbat eta luzaroago lo egin indar aundiagoarekin esnatzen gerala.

Euskalerrriaren etorkizuna pozgarria da. Gaztediak egin bear bat bear du eta ba du: Euskal kultura eratu, sendatu ta zabaldu. Xede lilluragarria: eskolak, ikastetxeak, unibersidadeak, erri osoa euskal kulturarako irabazi.

Eta langilleen arazoak. Langilleak irabazten dituanak Euskalerrria irabazi du. Izan ere, beste taldeak, intelektualak, aberatsak, eliz gizonak e. a. oieri begira jokatu bear dute. Itxaro dezagun Euskalerrrian, laister, sozial giroa gizontasunezko bide-etan jarriko dala.

Nork kenduko digu itxaropen au...? Gaztek sinisten dugu: sinisten dugu Euskalerrrian guziok gure buruari zu esaten ikasiko dugula, anaiak bezela bizi izaten oituko gerala, edozein zikinkeri baztertuko dugula, langilleeri berea ematen aleginduko gerala, laister edo berandu Euskalerrriko Unibersidade guzietan euskeraz erakutsiko digutela... edo dugula.